

Bijlage bij het hoorcollege *China*

Inhoudsopgave

[Henk Schulte Nordholt](#)

College 1. Het eeuwige China

- H1. Wat is China?
- H2. De klassieke Chinese beschaving
- H3. De dynastieke cyclus

College 2. Een Eeuw van Vernedering

- H4. De ondergang van de klassieke orde
- H5. De Opium Oorlog en de Eeuw van Vernedering
- H6. Van keizerrijk naar republiek naar volksrepubliek

College 3. Het buitenlandse beleid van de Volksrepubliek China

- H7. De Volksrepubliek China onder Mao Zedong
- H8. De Volksrepubliek China onder Deng Xiaoping en zijn opvolgers
- H9. Het buitenlandse beleid van de Volksrepubliek China

College 4. China's relaties met de wereld en waarom het land geen wereldmacht wordt

- H10. Welke historische beleving beïnvloedt het buitenlandse beleid?
- H11. De relaties met het buitenland: harmonie of spanning?
- H12. Waarom China geen wereldrijk wordt

[Aanbevolen literatuur](#)

[Colofon](#)

Henk Schulte Nordholt

doen met Chinezen.

Drs. Henk Schulte Nordholt studeerde Sinologie in Leiden en is al meer dan dertig jaar actief betrokken bij China. Hij werkte jarenlang in China voor achtereenvolgens het Ministerie van Economische Zaken, ABN AMRO en zijn eigen bedrijf Hofung Technologies. Naast zijn zakelijke carrière is Henk Schulte Nordholt al ruim twintig jaar actief als schrijver en spreker over China. Hij schreef drie boeken, vele artikelen en treedt regelmatig op als Chinadeskundige op seminars en workshops. Zijn speciale expertise betreft geschiedenis, cultuur, economie en financiën. Niet als wetenschapper, maar als iemand die kennis van die onderwerpen weet te vervlechten met een jarenlange praktijkervaring van zaken

Synopsis van het hoorcollege *China*

College1. Het eeuwige China

Tot aan het begin van de 20ste eeuw was China geen land. De kenmerken van een moderne staat ontbraken: het grondgebied was niet vastgesteld, de grenzen waren fluïde en het karakter van het land werd niet bepaald door één etnische groep. Wat China tot China maakte was zijn beschaving. De dominante ideologie en de vormgever van deze beschaving was het confucianisme. De belangrijkste kenmerken van deze leer, vernoemd naar de in de 6e eeuw v.C. levende meester Kong zijn de volgende:

- Iedere man (de rol van de vrouw bestond uit het dienen van de man) kan door beoefening van bepaalde deugden en het cultiveren van het juiste gedrag een junzi (een heer, of beter: een gentleman) worden.
- De leer van Confucius is zowel conservatief als progressief. Conservatief omdat het oproept tot gehoorzaamheid en uitgaat van ongelijkheid tussen mensen. Progressief omdat iedere man de top kan bereiken, mits hij hard studeert en zijn deugd cultiveert.
- De keizer is de vader van het land, de bemiddelaar tussen Hemel en Aarde. Hem is absolute gehoorzaamheid verschuldigd, maar zijn legitimiteit (het Hemels Mandaat) kan worden verbeurd zodra zijn bestuur niet langer deugdzzaam is. Dan heeft het volk recht om in opstand te komen.

Vanaf de Han-dynastie (206 v.C. tot 221 n.C.) tot aan de val van de laatste dynastie (de Qing) in 1911 was het confucianisme de leidende ideologie van het land. De keizer en zijn ambtenaren waren de hoeders van deze beschavingstraditie.

De gang van China's klassieke geschiedenis werd bepaald door wat historici wel de dynastieke cyclus noemen: ieder nieuw vorstenhuis kende een periode van opkomst, bloei, verval en ondergang, waarna de geschiedenis zich herhaalde. Wat bleef was het onwrikbare geloof in de superioriteit van de beschaving van het Rijk van het Midden. Dat zorgde voor een indrukwekkende culturele continuïteit en gaf aan China's geschiedenis een bijna tijdloos karakter, ook al vond er op technologisch en economisch gebied grote vooruitgang plaats. Tot aan het midden van de 18e eeuw was het land rijker dan het Westen en lag het technologisch voor op de rest van de wereld. Ieder Chinees kind leert op school van de vier grote uitvindingen: buskruit, papier, boekdrukkunst en het kompas. Het is een van de grote raadselen van de geschiedenis waarom China niet – zoals het Westen – de sprong wist te maken van nijverheid naar mechanische massaproductie. Zeker is dat door het achterwege blijven van een industriële revolutie het land zijn voorsprong kwijtraakte, en als gevolg daarvan niet in staat was om het hoofd te bieden aan het agressieve Westerse en Japanse imperialisme van de 19e eeuw.

College 2. De Eeuw van Vernedering

China beschouwde zichzelf als de belangrijkste beschaving op aarde. Zijn cultuur was normatief voor de omringende volkeren, die geringschattend barbaren werden genoemd. Het superioriteitsgevoel van de elite liet geen ruimte voor belangstelling voor wat er zich in het buitenland afspeelde. Het beroemdste symbool van deze houding is een passage uit de brief die keizer Qian Long in 1793 aan

de Engelse gezant McCartney meegaf voor diens soeverein George III : Ons Hemelse Rijk bezit alle dingen in uitbundige overvloed, binnen zijn grenzen is er aan geen enkel product tekort.

De Opiumoorlog van 1840 maakte met geweld een einde aan de “Splendid Isolation” van het oude rijk. De Britse overwinning in deze infame oorlog vormde het startpunt van wat de Chinezen de ‘Eeuw der Vernedering’ zijn gaan noemen – een eeuw waarin de Westerse mogendheden (en later Japan) de Chinese soevereiniteit stap voor stap ontmantelden. Het land was niet in staat om zich te verweren tegen dit agressieve imperialisme. Het lag militair straatlengten achter en de pogingen tot militaire, economische en politieke hervormingen waren – in tegenstelling tot buurland Japan – halfslachtig en weinig effectief.

In de tweede helft van de 19e eeuw werd oorlog op oorlog verloren en grote binnenlandse opstanden verzwakten de staat. In 1911 viel het doek: het keizerrijk dat onder wisselende dynastieën dé staatsvorm van het land was geweest, kwam ten val en maakte plaats voor de Republiek China. Aanvankelijk leek er onder Vader des Vaderlands Sun Yatsen een nieuw tijdperk van democratie en voorspoed aan te breken, maar het land viel al snel uiteen. Tussen 1911 en 1937 bestreden warlords, de Partij van het Volk (Guomindang) en de communisten elkaar te vuur en te zwaard.

Van de buitenlandse mogendheden vormde Japan de grootste bedreiging. In 1931 veroverde het Land van de Rijzende Zon Mantsjoerije, in 1937 volgde een grootscheepse aanval op China zelf. Een langdurige en bloederige strijd was het gevolg. De communisten en Guomindang werkten op papier samen tegen de buitenlandse agressor, maar in werkelijkheid spendeerden ze minstens evenveel energie om hun eigen positie te versterken ten koste van de ander. Na de capitulatie van Japan in 1945 brak de strijd tussen beide kemphanen in volle hevigheid uit. De communisten onder Mao Zedong waren beter georganiseerd en kregen de steun van de enorme boerenbevolking. Bovendien beloofden de communisten een einde aan de buitenlandse overheersing, een boodschap die in het nationalistische klimaat van die dagen goed werd ontvangen. Soevereiniteit werd als een groter goed dan democratie beschouwd. In 1949 vluchtte de Guomindang onder leiding van Chang Kaichek naar Taiwan. Op 1 oktober 1949 riep Mao in Peking, staande op de Zuidpoort van de Verboden Stad, de Volksrepubliek China uit. Een nieuw tijdperk was aangebroken.

College 3. Het buitenlandse beleid van de Volksrepubliek China

De geschiedenis van de Volksrepubliek China valt ruwweg in twee periodes te verdelen: de maoïstische periode en de post-maoïstische periode. De eerste periode loopt tot Mao's dood in 1976 en werd gekenmerkt door pogingen van de Grote Roerganger om van China het land te maken van de nieuwe socialistische mens, een land waar het privébezit was afgeschaft. Om dat doel te bereiken werden extreme campagnes zoals de Grote Sprong Voorwaarts en de Culturele Revolutie gelanceerd; massabewegingen die aan tientallen miljoenen mensen het leven kostten. Bovendien waren de campagnes rampzalig voor de economie en verscheurden ze de menselijke verhoudingen.

Onder Deng Xiaoping werd de koers radicaal verlegd, zij het dat die andere richting stapsgewijs en op experimentele wijze werd ingevoerd. ‘Steek de rivier over door de stenen te voelen’, was een van Dengs favoriete uitspraken. Deng had één, alles overheersende doelstelling: van China een rijk en machtig land te maken. Hij voerde daartoe een driesporen beleid. De economie, te beginnen met de landbouw, moest worden geprivatiseerd. Als tweede - voor die tijd zeer omstreden - stap werd de Chinese markt opengesteld voor buitenlandse investeerders. De derde pijler van het beleid was een conservatieve: de communistische partij moest het monopolie op de macht behouden; een democratie naar westers model was uit den boze.

Dengs beleid leidde tot een enorme welvaartsvermeerdering. Aangedreven door een succesvolle exportsector klom het land op tot de tweede economie ter wereld en steeg het inkomen per hoofd van de bevolking van \$40 in 1978 tot boven de \$4,000 in 2011. Maar er waren ook keerzijden: de grootschalige vervuiling van het milieu, schrijnende inkomensongelijkheid en een corruptie die zich in alle lagen van de communistische partij wortelde.

Het buitenlands beleid onder Mao en Deng was ook totaal verschillend. Mao voerde agressieve oorlogen met de Sovjet Unie, Korea en India en zonderde China van de wereld af. Deng voerde één oorlog – met Vietnam in 1979 – maar daarna stelde hij zich vreedzaam op en integreerde de Chinese economie in de wereldeconomie. Daartoe was het in stand houden van een vreedzaam en stabiel internationaal klimaat van het grootste belang. ‘Wij moeten onze glans verbergen en het vage voeden’, was de oneliner die het buitenlands beleid bepaalde, waarmee hij wilde zeggen dat China zonder pretenties en aanstootgevend gedrag in de internationale arena moest opereren.

Wat de periode van Mao en Deng (en diens opvolgers) verbindt is dezelfde historische beleving van de ‘Eeuw van Vernedering’. Die eeuw wordt gezien als het dieptepunt van de Chinese geschiedenis, een periode van zwakte en buitenlandse overheersing die nooit herhaald mag worden. Volgens de officiële geschiedschrijving heeft de communistische partij het Chinese volk van die vernedering verlost en daardoor het recht verworven om aan de macht te zijn. Een legitimiteit die verder wordt versterkt door het onvoltooide karakter van de geschiedenis. China’s territoriale integriteit (lees: de hereniging met Taiwan en andere door China geclaimde gebieden) is nog niet verwezenlijkt. Het is aan de partij om die historische missie tot stand te brengen.

College 4. China’s relaties met de wereld en waarom het land geen wereldmacht wordt

Wat voor een land wordt China in de 21ste eeuw? Dat is een even boeiende als moeilijke vraag, maar wel een die we ons in het Westen moeten stellen. Daarvoor is het belang van het opnieuw tot leven gekomen wereldrijk te groot.

Hoe het Chinese buitenlandse beleid zich de komende jaren gaat ontwikkelen hangt in grote mate af van de binnenlandse ontwikkelingen. De Partij geeft een zeer selectieve historische voorstelling van zaken en klopt het nationalisme op om zijn eigen legiti-miteit te rechtvaardigen. Dat leidt tot spanningen met het buitenland, met name de buurlanden die een terugkeer van China als regionale supermacht vrezen en verwerpen. Een democratisch China zal naar alle waarschijnlijk minder geobsedeerd zijn door het verleden, en daardoor een minder prikkelbaar en minder achterdochtig buitenlands beleid voeren dan nu het geval is. Een democratische regering zal zich meer bezig houden met zaken die de bevolking aan het hart gaan en waarvoor zij gekozen is om die op te lossen – zaken als een niet corrupt bestuur, een schoon milieu en het terugbrengen van de inkomensongelijkheid.

Maar welke staatsvorm het land ook kiest; democratie, autocratie of iets daar tussenin, China zal geen wereldmacht worden die een bedreiging kan vormen voor de wereldvrede. De belangrijkste redenen daarvoor zijn van binnenlandse en culturele aard:

- China kent, in tegenstelling tot Japan of Duitsland, geen militaristische traditie. Zoals het spreekwoord luidt: van goed ijzer maakt men geen spijkers, van goede mannen geen soldaten.
- China worstelt met tal van binnenlandse spanningen, zoals die tussen arm en rijk, stad en platteland en tussen etnische Chinezen en de overige volken van het land, met name de Tibetanen

en Oeigoeren. Om de natie te binden is de verleiding wellicht aanwezig om buitenlandse avonturen aan te gaan, maar dat brengt het grote risico van economische ontwrichting met zich mee. Dat kan de partij zich niet veroorloven, want enkel dankzij de spectaculaire economische groei van de laatste dertig jaar zit zij nog in het zadel.

- China heeft een serieus gebrek aan soft power, d.w.z. een culturele aantrekkingskracht die andere volken en culturen voor zich kan winnen zonder het geweld van de wapenen. Middels de zogenaamde Confucius Instituten probeert het zijn imago in de wereld te verbeteren, maar daarbij gaat het om van hoger hand gestuurde initiatieven. China kent geen exportproduct als Hollywood of Bollywood, yoga of McDonalds.

- Evenmin heeft China de behoefte om zijn eigen normen en waarden uit te dragen, zoals de Amerikanen dat bijvoorbeeld wel hebben. Er is niets messianistisch aan China's buitenlandse beleid: het gaat om de bevordering van het eigenbelang, niet om de beke-ring van andersdenkenden.

Dit alles betekent niet dat het belang van China in de wereld niet zal toenemen. Het is nu al de 2e economie ter wereld en zal de VS naar verwachting in 2018 als grootse economie ter wereld inhalen. Gekoppeld aan een sterk, zich snel moderniserend leger zal China een van de grote mogendheden van de 21ste eeuw zijn. De bereidheid van het land om samen te werken met het Westen, en zich in internationale kwesties constructief op te stellen zal in belangrijke mate worden bepaald door de binnenlandse politieke keuzes.

Aanbevolen literatuur

B. ter Haar, *Het Hemels Mandaat - De geschiedenis van het Chinese Keizerrijk*. Amsterdam, 2010.

J.D. Spence, *The search for Modern China*. New York, 1990

W.J.F. Jenner, *The Tyranny of History - The Roots of China's Crisis*. London, 1992

E.L. Shaughnessy, *China* (vertaald in het Nederlands). Utrecht, 2009

K. van der Leeuw, *Het Chinese denken*. Den Haag, 1994

J. Needham, *Science and Civilization in China*. Serie boeken gestart in 1954. London

M. Leonard, *Wat denkt China? - De nieuwe wereldorde volgens Chinees model*. Amsterdam, 2008

Lin Yutang, *My country and my people*. Singapore 2001 [1935]

F. Dikötter, *Mao's massamoord. De geschiedenis van China's grootste drama 1958-1962*. Spectrum, mei 2011

H. Schulte Nordholt, *De Chinacode ontcijferd - economische grootmacht ja, wereldrijk nee*. Uitgeverij Byblos, 2006

Colofon

Home Academy geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te beluisteren in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kan je kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een mobiel of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Opname	Sandro Ligtenberg (Amsterdam, oktober & november 2011)
Stem Inleiding	F.C. van Nispen tot Sevenaer
Muziek Intro	Cok Verweij
Mastering	Frits de Bruijn
Vormgeving	Ruth Bos / Grafisch ontwerp
Foto cover	Alex Gross

© Hoorcollege Copyright 2012 Home Academy Publishers B.V.
ISBN 978 90 8530 903 1
NUR 686, 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.